

การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโฏนตา
ของชาวจังหวัดสุรินทร์

An Analytical Study of Beliefs and Rituals in the San Don Ta
Merit of People in Surin Province

พระนัต จารุณโณ (ยิรัมย์)

Phra Nat Caruvanno (Yiram)

สงวน หล้าโพนทัน, พระครูวินัยธร ธรรมรัตน์ เขมธโร

Sanguan Laphontan, Phrakruvinaithorn Thammrat Khemadharo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus

E-mail: nuty122523@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการทำบุญแซนโฏนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโฏนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ประกอบ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิธีเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

ความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญในพระพุทธศาสนา นั้นคือพฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นพิธีกรรมปฏิบัติทางศาสนา ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี พิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน การทำบุญแซนโฏนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์เชื่อสายเขมรมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติและพลังลี้ลับ โดยเฉพาะความเชื่อต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษว่ายังมีการวนเวียนและดูแลครอบครัวและสมาชิกดวงวิญญาณของบรรพบุรุษนี้สามารถให้คุณและโทษแก่ครอบครัวและสมาชิกได้ พิธีกรรมแซนโฏนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์เชื่อสายเขมร ตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี เมื่อถึงช่วงเวลาสำคัญของประเพณี ครอบครัวและลูกหลาน ฟีน้อง เครือญาติมักให้

ความสำคัญกับการจัดพิธีแซนโฌนตา มี 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) การจัดในบริเวณบ้านของตนเอง (2) การจัดในชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรม (3) การจัดการทำบุญในวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลตามแบบทางพระพุทธศาสนา มีขั้นตอน ได้แก่ (1) การสื่อสารถึงลูกหลานเพื่อบอกกล่าวล่วงหน้า (2) การกำหนดสถานที่ประกอบพิธี (3) เตรียมสิ่งของเพื่อเซ่นไหว้ (4) ไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไป

คำสำคัญ: ความเชื่อ, พิธีกรรม, การทำบุญแซนโฌนตา

Abstract

The objectives of this research paper were 1) to study beliefs and rituals of making merit in Buddhism, 2) to study of San Don Ta merit of people in Surin province and 3) to analyze the beliefs and rituals in the San Don Ta merit of people in Surin province. This research was a qualitative research and accompanying interviews. Then, it is the presentation of research results by describing analytical methods.

The results of research found that:

Beliefs and rituals of making merit in Buddhism, that is the behavior that human beings follow their beliefs, faith in their religion that has been passed down from generation to generation until it has become a religious practice rituals. It is considered a worship or ceremonial activity. Most of those rituals are related to daily life. The San Don Ta merit of Khmer descent people in Surin province, there is a belief in supernatural powers and mystical powers especially the belief in ancestral spirits that there is still a circle around and taking care of family and members. This ancestral spirit can give you and blame your family and members. The San Don Ta ceremony of Khmer descent people in Surin province falls on the 14th day of the waning day of the 10th lunar month every year, when it reaches an important period of the tradition. Family and grandchildren, brothers and sisters and relatives tend to give importance to ceremonies of San Don Ta. There are 3 aspects: (1) organizing in one's own home, (2) organizing in the community for ceremonies, (3) organizing merit,

there are steps in the temple for dedication of merit according to the Buddhist model, which are (1) communication to the offspring to inform them in advance, (2) determining the place of ceremony, (3) preparing items for offering sacrifices and (4) going to the temple to make merit to dedicate the merit to the deceased person.

Keywords: Beliefs, Rituals, San Don Ta Merit

1. บทนำ

คติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดจากประเพณีแซนโฌนตา ของชาวจังหวัดสุรินทร์ ยังมีการปฏิบัติสืบทอด รักษา สืบสานกันมาจวบจนมาถึงปัจจุบัน จากคติหลัก ๆ สามารถกล่าวที่มาที่ได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อในเรื่องอำนาจดวงวิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติ การบูชาเทพเจ้าและการบูชาบรรพบุรุษของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาด้วย คติความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้คุ้มและโทษของผีบรรพบุรุษและสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติในคติความเชื่อของชาวสุรินทร์ เมื่อถึงช่วงเทศกาลแซนโฌนตา พิธีกรรมช่วงเดือนสิบ มีความเชื่อว่าประตูยมโลกจะเปิดให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง เดินทางมาเมืองมนุษย์โลก เพื่อมาของส่วนบุญจากญาติพี่น้องของตน ดังนั้นคตินี้ชาวบ้านจึงต้องมีการทำพิธีบูชา และเซ่นไหว้ โดยมีการจัดทำอาหาร ขนมข้าวต้ม อาหาร เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ เพื่อต้อนรับวิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง การประกอบพิธีดังกล่าวเมื่อถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำข้าวปลา อาหาร ขนมข้าวต้ม ไปทำบุญที่วัด เพื่อถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ที่วัดเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษจะออกมาจากยมโลกได้ 15 วัน หลังจากนั้นต้องกลับไปปรับกรรมในยมโลกตามเดิม การประกอบพิธีสารทของชาวสุรินทร์นั้นมีระยะเวลาการทำบุญ 2 ช่วง ดังนี้ (1) ช่วงสารทเล็ก (เบ็ญท์ตุง) ประกอบพิธี วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (2) ช่วงสารทใหญ่นับไปอีก 14 วัน นับจากนับจาก วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึง วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันสารทใหญ่ (เบ็ญท์ทม) ช่วงระยะเวลานี้จะมีการประกอบพิธีแซนโฌนตา มีคติความเชื่อกันว่าสัตว์นรกจะถูกปลดปล่อยให้มารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะเดินทางมาเยี่ยมญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ สาเหตุที่ต้องเตรียมตัวทำบุญตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เพราะเชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษถูกปล่อยมาตั้งแต่ช่วงสารทเล็กและเดินทางมาไกลเกิดความเหน็ดเหนื่อย หิวกระหาย เมื่อมาถึงก็จะอยู่ที่วัดรอคอยว่าญาติหรือลูกหลาน จะมาทำบุญอุทิศส่วน

กุศลให้หรือไม่ ตอนนี้องหาญาติหรือลูกหลานมาทำบุญให้ ฆิบรรพบุรุษก็จะดีใจ และจะได้รับผลบุญจากที่ได้มีการทำบุญอุทิศให้จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้บรรพบุรุษแล้วยังเป็นการแสดงออกถึง ความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ จนถึง การสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนด้วย

การปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมแซนโฌนตาดังกล่าว ได้สอดคล้องกับคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาคือหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้คือ การทำพิธีกรรม 5 อย่าง (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/103) คือ 1) ญาติพลี 2) อติถิพลี 3) ปุพพเปตพลี 4) ราชาพลี 5) เทวตาพลี หลักธรรมที่เห็นได้จากประเพณีแซนโฌนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์ ด้วยเหตุนี้คติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ จึงมีการทำพิธีบูชาบรรพบุรุษอย่างมากมาย และคติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษนี้ยังมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย และมีการนำไปปฏิบัติ อนึ่ง พิธีกรรมการทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษของชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเรียกในภาษาท้องถิ่นว่า “แซนโฌนตา” ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนี้ มีสาเหตุหลักจากอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ และการบูชาเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งส่งผลต่ออิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา และได้รับคติความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้คุณให้โทษของผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้นเมื่อถึงช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ ชาวเขมรสุรินทร์มีความเชื่อว่าประตูนรกจะเปิดเปรตจะเดินทางมาเยี่ยมญาติเพื่อขอส่วนบุญจากญาติพี่น้องของตน ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ จึงต้องมีการจัดทำอาหารขนมข้าวต้มเพื่อต้อนรับผีบรรพบุรุษเหล่านั้น

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโฌนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์” เพื่ออธิบายด้านความเชื่อ และพิธีกรรมของประเพณีแซนโฌนตา และการทำบุญตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ที่มีรูปแบบ ระเบียบ พิธีกรรมของชุมชนที่ปรากฏใน ประเพณีแซนโฌนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์ มีคุณค่าและสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ให้สอดคล้องกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างบุคคลในครอบครัว เครือญาติ โดยมีคติความเชื่อ และพิธีกรรม ประเพณีทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ อันเป็นสายสัมพันธ์อันดีงามนี้ตลอดไป ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับดังกล่าวจึงได้ทำวิจัยในเรื่องนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการทำบุญแซนโชนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโชนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นศึกษาทางด้านเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) มีลำดับและขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

3.1 ด้านเอกสาร เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2525 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ที่ได้อธิบายไว้

3.2 ด้านเนื้อหา ได้ทำศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโชนตาของชาวจังหวัดสุรินทร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ ด้านความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโชนตาและความประเพณีแนวทางการปฏิบัติตนกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องที่แสดงออกของชุมชน และระเบียบการทำบุญที่ปรากฏในประเพณีนี้ เป็นต้น

3.3 ด้านพื้นที่ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโชนตา ของชาวจังหวัดสุรินทร์ โดยได้ใช้พื้นที่ทำการศึกษา คือ บ้านยางบ่ออี หมู่ 10 ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ บ้านยะวีก หมู่ 1 ตำบลยะวีก อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ และบ้านโนนสาย หมู่ 5 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

3.4 ด้านประชากรกลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเลือกเอาผู้มีความเกี่ยวข้องและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโชนตา ดังนี้ 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2) นักวิชาการ จำนวน 2 คน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน 4) ผู้ทำพิธีกรรม จำนวน 3 คน 5) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 6) ชาวบ้านทั่วไป จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 40 รูป/คน

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง 2) แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบสนทนา

3.6 การเก็บรวบรวมภาคสนาม การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง 2) การสังเกต โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กับกลุ่มตัวอย่าง ควบคู่ไปกับการสนทนา พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ 3) การสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยร่วมสนทนากับกลุ่มตัวอย่างและชาวบ้านที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรม

3.7 การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มมาตรวจสอบความถูกต้องและจัดกลุ่มของข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้เสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Technique) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญในพระพุทธศาสนา

ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาตามวิถีความเชื่อแบบดั้งเดิมคือเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยไม่ต้องการอธิบาย เป็นการยอมรับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ศิวิญญานบรรพบุรุษ และเทพเจ้า เมื่อมีความเชื่อแล้ว พิธีกรรมย่อมเกิดขึ้นตามมาเพื่อให้ครอบครัวประกอบแห่งการบูชา (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2558: 59) คนท้องถิ่นของของ ชุมชนสังคมโบราณ โดยเฉพาะชุมชนชาวจังหวัดสุรินทร์ ยังไม่รู้จักไม่ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา มาก่อน และศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) แต่ก็มีมีความเชื่อเรื่องผี เพราะนับถือผีของแต่ละเผ่าและอำนาจที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ ผีบ้านมีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบ้าน ผีฟ้า พญาแถน ผีออ ผีมอ ผีบรรพบุรุษเหล่านี้สามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ เมื่อตายไปแล้ว ขวัญก็คือวิญญาณ หรือภูตผีซึ่งอาจจะล่องลอยวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์หรืออาจขึ้นไปอยู่บนสวรรค์กลายเป็นเทวดา การที่คนนอนหลับแล้วฝันก็คือว่าดวงวิญญาณของคนได้ออกจากร่างไปชั่วคราวและเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในความฝันขวัญกลับมาสู่ร่างจึงตื่น เช่นเดียวกับสลับแล้วฝันส่วนกรณีที่ตายนั้นขวัญไม่กลับมาหรืออาจจะกลับมาแต่เข้าสู่ร่างกายมิได้ด้วยเหตุใดก็แล้วแต่

จึงไม่พ้นดวงวิญญาณตามคติของชาวไทยพุทธ (พระเชียรวิทย์ อุตตสนโต, 2548: 7) คติการนับถือผียังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวไทยแม้ว่าในสมัยต่อ ๆ มาชาวไทยจะได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาคติเดิมที่เกี่ยวกับผีก็ยังคงอยู่ มีผู้เปรียบเทียบการนับถือลัทธิศาสนาต่าง ๆ ของชาวไทยว่ามีลักษณะคล้ายรูปเจดีย์ซึ่งมีฐานในการนับถือผี ถัดมาไปเป็นศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนาเป็นส่วนยอดของเจดีย์ ความเชื่อทั้ง 3 แบบนี้ผสมกลมกลืนกันไป ความเชื่อใดจะมีอิทธิพลปรากฏเด่นชัดกว่าความเชื่ออื่นขึ้นอยู่กับชาติชั้น และการศึกษาของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เมื่อมนุษย์มีความเชื่อศรัทธาสິงนี้ เช่น ความเชื่อเรื่องผี หรือเทพเจ้าย่อมส่งผลให้มนุษย์จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นการ เช่น ไหว้บวงสรวงเพื่อถวายจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดต่อเนื่องกันมาซึ่งมนุษย์วิพากษ์ถือว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา

ความเชื่อเกี่ยวกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สามารถอธิบายได้ว่า เป็นผีของปู่ย่าตายาย ตันตระกูลในแต่ละครอบครัว ที่ล่วงลับไปแล้วผีบรรพบุรุษคู่แรกของชุมชนภาคเหนือเรียกว่า “ปู่สะย่าสะ” ภาคอีสานเรียกว่า “ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี” ส่วนภาคกลางเรียกว่า “ยายกะลา ตากะลี” ดังนั้นในการเล่าเรื่องโบราณที่หาระยะเวลาไม่ได้จะเริ่มต้นเล่าเรื่องมักเริ่มต้นว่า “กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว” ผีบรรพบุรุษจะแยกเป็นผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านเรียกว่า “ผีบ้าน” ผีประจำบ้านแต่ละหลัง เรียกว่า “ผีเรือน” (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2553: 377) ผีบรรพบุรุษ และผีเรือน สมัยโบราณเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วดวงวิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่าง ๆ ตามกรรมที่ตนทำไว้ เช่น ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ หรือ ตกนรกไปเกิดใหม่หรือยังเวียนว่ายคุ้มครองรักษาบุตรหลานอยู่ตามบ้านเรือน เป็นต้น ผีเรือนนอกจากจะคอยคุ้มครองดูแลปกป้องรักษาให้ปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายมารบกวนให้เกิดภัยอันตราย ให้มีความสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีอายุยืน รวมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2553: 400) ยังคอยคุ้มครองบุตรหลานไม่ให้ทำผิดประเพณี เช่น ฟันน้องทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกหลานปล่อยตัวให้ชายเชยชมก่อนแต่งงาน ผีเรือนจะโกรธผู้กระทำความผิดจะต้องเสียผี คือ ทำพิธีบวงสรวงขอขมามิฉะนั้นผีเรือนจะทำร้าย จะมีการเช่นไหว้แก่ผีบรรพบุรุษ บวงสรวงสังเวย บางทีก็จัดพิธีทำบุญให้เพื่อความเป็นมงคลแก่ตนและครอบครัว มีการรักษา สืบทอด ในการนับถือเมื่อมีเวลางานปี ลูกหลานที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองนั้นจะมาร่วมพิธีกรรม เช่น ไหว้ด้วยเสมอ แต่จะไปเช่นไหว้ที่บ้าน โคตรใหญ่ของตนเท่านั้น (เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2541: 141)

พิธีกรรมคือการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่าง ๆ หรือหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของคุณค่านิยม หรือความเชื่อ พิธีกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีการ แต่ไม่ได้มีความหมายตรงกันนัก ข้อแตกต่างที่สำคัญคือพิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากกว่าหนึ่งคน แต่พิธีกรรมอาจจะปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ได้ นอกจากนี้ พิธีการมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญ ๆ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา และมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการแสดงความหมาย และมีการแสดงให้เห็นความมหัศจรรย์ หรือความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงขาม หรือเคารพนับถือด้วย

พิธีกรรม คือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัย หรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี การสั่งสมของวัฒนธรรม และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปจะต้องเป็นการกระทำที่ปลูกเร้าหรือเรียกร้องให้เกิดปฏิกิริยา หรือ อารมณ์ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 788) มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์มานับนานตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ได้มีพัฒนาการไปตามลำดับความเจริญก้าวหน้าของสังคม และเป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น นับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของทุก ๆ ศาสนา ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและคติชาวบ้านหรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมผสานกันทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526: 47) เป็นเสมือนเครื่องมือหล่อเลี้ยงศาสนาที่คนทั่วไปถือว่า (ศาสนา) เป็นแหล่งกำเนิดของประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคม แต่กระนั้นก็ตาม การที่พิธีกรรมจะดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องได้รับการเกื้อกูลจากศาสนา เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ก่อนที่พิธีกรรมใด ๆ จะปรากฏขึ้นนั้นย่อมต้องมีรากฐานมาจากความเชื่อ และความศรัทธา รวมทั้งประสบการณ์ทางศาสนา (Religious Experience) ที่แต่ละปัจเจกบุคคลได้รับจากศาสนา นั้น ๆ อันนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป นอกเหนือจากนี้ พิธีกรรมและศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดกัน เพราะมีรากฐานมาจาก “ความเชื่อ” (Beliefs) ก็คือการยอมรับสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นจริงทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นจะพิสูจน์ไม่ได้ก็ตาม ด้วยเหตุผลหรือปราศจากเหตุผลมารองรับ (สมิทธิ์ สรรอุบล, 2534: 54) “พิธีกรรมทางศาสนา” หรือที่เรียกว่า “ศาสนพิธี” ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติ

เกี่ยวกับศาสนาที่เป็นแบบแผนปฏิบัติสืบ ๆ กันมา หรือเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อทางศาสนา การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนานี้เป็นสิ่งที่ทุกศาสนาจะต้องมีในพระพุทธศาสนา หากชาวพุทธได้ศึกษาศาสนพิธีของศาสนาพุทธให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วย่อมจะเป็นประโยชน์ ในฐานะที่เป็นการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา และนำมาซึ่งความสุขในการดำเนินชีวิต สำหรับศาสนพิธีต่าง ๆ ที่กระทำกันในศาสนาพุทธนั้นเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลและมีจุดมุ่งหมาย มิใช่เกิดจากศรัทธาที่เลื่อนลอยหรือไร้เหตุผล ยกตัวอย่างเช่น การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทาน การกราบ การไหว้ เวียนเทียน แห่เทียนพรรษา เป็นต้น ช่วยเสริมสร้างจริยธรรมทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรมน้อมจิตระลึกถึงความสำคัญของพิธีกรรมนั้น ๆ แล้วตั้งจิตเพื่อบูชาพระรัตนตรัย และแน่นอนว่าผู้ที่เข้าร่วมในพิธีกรรมนั้นล้วนแต่มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจก็จะปลอดโปร่งด้วยความอímเอมในบุญกุศลที่ตนเองได้ทำ และเมื่อศาสนิกชนปฏิบัติศาสนพิธีอย่างต่อเนื่องแล้ว ย่อมมีจิตใจเป็นกุศล และการทำใจให้เป็นสมาธิย่อมทำให้เกิดปัญญาทำให้สามารถควบคุมจิตใจให้สงบ สามารถข่มใจไม่ไหวหวั่นต่อสิ่งที่จะมากระทบกระเทือนใจ อีกทั้งการประกอบศาสนพิธีย่อมทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่ชนอย่างแน่นแฟ้น สังคมไทยแม้จะมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่คนบางส่วนของสังคมก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องที่เร้นลับ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความชานานในสังคมไทย โดยทั่วไปความเชื่อมักจะมีเรื่องของความผูกพันกันของคนในสังคมแฝงอยู่ และสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งการประกอบพิธีกรรมนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เพื่อให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่แม้กระนั้นในส่วนของคนแต่ละคนมักมีความเชื่อ และศรัทธาต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป จนนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมตามรูปแบบความเชื่อของแต่ละคน และไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมประเภทใด ๆ ก็ตามล้วนแต่มีสาร์ตละอยู่ ที่การเสริมสร้างความดีงาม และความบริสุทธิ์แห่งความคิดของผู้ร่วมพิธีกรรมเป็นพื้นฐาน เป็นต้นว่า การกราบไหว้หรือบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจและความเป็นสิริมงคลให้แก่ตน หากใช้เป็นไปเพื่อการวิงวอนร้องขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นการแสดงถึงคุณธรรมที่มีอยู่ในทรรศนะของผู้ประกอบพิธีกรรม และสิ่งที่น่าพิจารณานั้นคือการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตาม ควรคำนึงถึงฐานะทาง เศรษฐกิจของตน และควรเป็นพิธีกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคมด้วย

4.2 การทำบุญแขนโหนดตาของชาวจังหวัดสุรินทร์

เมื่อศึกษาแล้วทำให้ทราบว่า ประเพณีแขนโหนดตา เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานของชาวกุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ โดยเฉพาะบ้านยางบ่อ ตำบลเมือง อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีการประกอบพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น ตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 โดยมากชุมชนท้องถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรม ช่วงเวลาสำคัญของประเพณี ครอบครัวลูกหลาน พี่น้อง เครือญาติมักให้ความสำคัญ แม่นไปอาศัยที่ไกลบ้านเรือนมักจะเดินทางมาร่วมในการประกอบพิธีกรรมชาวไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ โหนดตาเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตได้ (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2561: 45) ถ้าไม่ปฏิบัติตามประเพณีแขนโหนดตามักจะถูกส่งคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการเชนสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครอง มีความเจริญ

การจัดพิธีแขนโหนดตาขึ้น มี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การจัดในบริเวณบ้านของตนเอง 2) การจัดในชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรม 3) การจัดการทำบุญในวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลตามแบบทางพระพุทธศาสนา มีขั้นตอน ได้แก่ (1) การสื่อสารถึงลูกหลานเพื่อบอกกล่าวล่วงหน้า (2) การกำหนดสถานที่ประกอบพิธี (3) เตรียมสิ่งของเพื่อเซ่นไหว้ (4) ไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศล มีรูปแบบ ได้แก่ การเซ่นไหว้มักเป็นการรวมตัวกับสมาชิกครอบครัว และเครือญาติเพื่อประกอบพิธีกรรมในวัน เวลา ดังกล่าว และลักษณะในการประกอบพิธีกรรม และมีรูปแบบในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อทำบุญอุทิศตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะมีสมาชิกในครอบครัวร่วมกันไปทำบุญอุทิศ และทำพิธีกรรมชักผ้าบังสุกุลให้กับผู้ตาย มีความเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะส่งถึงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษให้มีความสุข และปราศจากความหิวโหย เป็นต้น ประเพณีแขนโหนดตาชุมชนได้มีการสืบทอด ต่อ ๆ แต่โบราณมาเป็นรุ่นสู่รุ่น เป็นการเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ มีผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ถ้าญาติหรือลูกหลานประกอบพิธีแขนโหนดตาและทำบุญอุทิศให้ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จ ถ้าไม่ให้ความสำคัญต่อประเพณีแขนโหนดตา ปล่อยปละละเลย ดวงวิญญาณบรรพบุรุษจะโกรธและสาปแช่ง ไม่ให้มีความสุขความเจริญ ถ้าประกอบอาชีพ การงานใด ๆ จะผิดเคืองไม่ราบรื่น ดังนั้น ครอบครัว ชุมชน กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร จึงต้องประกอบพิธีแขนโหนดตามาประเพณีทุกปี นอกจากนั้นผลการศึกษายังพบว่ามีการจัดการทำบุญอุทิศ ไปให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ได้แก่

(1) ช่วงเช้าจะมีการซักผ้ามาตากับสูกุลให้แก่ผู้ชายหน้า ที่บรรจู้ธฐาตุของผู้ตายด้วยผ้าใหม่ เสื้อใหม่ ผ้าบังสูกุล ข้าวของเครื่องใช้ ข้าวปลาอาหาร และสังฆทานที่เตรียมไว้ถวายแด่ พระสงฆ์ที่จะมาสวดชักผ้าบังสูกุลทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นการอุทิศกุศลให้ผู้ตาย (2) ช่วงเช้า ประมาณ 07.00-08.00 นาฬิกา จะเป็นการถวายภัตตาหารเช้าแด่พระคุณเจ้า มีการถวาย อาหาร คาวหวาน และพระสงฆ์จะมีการสวดมาติกาบังสูกุล อุทิศแด่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (3) ช่วงทำพิธีกรรม มักมีการกรวดน้ำ อุทิศกุศลจากการทำบุญถวายสังฆทาน เครื่อง สังฆทาน ผ้าบังสูกุล เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของประเพณีแซนโฎนตากับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดสุรินทร์ จะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่วันเกิด ดำเนินชีวิตไปจนถึงวันตาย ไม่ว่าจะ ประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็จะต้องมี การเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอ ด้วยคติความเชื่อ ชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีโฎนตาเป็นผู้มีอำนาจ สามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแซนโฎนตา ก็จะถูกสังคมติเตียนกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความ ล้มเหลว ในชีวิตหาความสุขไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยประสบความเจริญ ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวจึง เป็นที่มาของพิธีกรรมและทุกคนต้องประกอบพิธีกรรมการเซ่นสรวงบูชา เพื่อให้ดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษเกิดความพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครองอวยชัย ให้พร ให้ลูกหลานประสบแต่ ความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษจะดลบันดาล ให้ฝนตกต้อง ตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเชื้อสายเขมร ได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรม ของคนในชุมชน สังคม ทำให้เกิดมีระเบียบ วินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักสามัคคีเป็น สิ่งที่ทุกคนจะต้องยึดเหนี่ยวไว้ตลอดนั่นเอง (สีมา อนุรักษ์, ม.ป.ป:33-34) ประเพณีแซนโฎนตา หรือสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดสุรินทร์ คือคตินิยมเกี่ยวกับการบูชา หลักธรรมเกี่ยวกับความ อกตัญญูทเวที่ หลักกฎแห่งกรรมซึ่งหลักธรรมทั้ง 3 นี้ หลักธรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนใน ประเพณีแซนโฎนตา ดังนั้น พิธีกรรมนี้จึงเป็นสิ่งหล่อหลอมให้ชาวพุทธเชื้อสายเขมรใน จังหวัดสุรินทร์อยู่กันอย่างปกติสุข

4.3 วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแซนโฎนตาของชาวจังหวัด สุรินทร์

การวิเคราะห์ เป็นการแยกแยะองค์ประกอบของเรื่องที่จะวิเคราะห์ หรือสิ่งที่ จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อทำความเข้าใจรวมทั้งการสืบค้น

ความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ การวิเคราะห์ความเชื่อที่ชุมชนมีต่อพิธีการแซนโหม่งตานนั้นมีคติที่สำคัญ ดังนี้

เมื่อวิเคราะห์ด้านความเชื่อ ของชุมชนจังหวัดสุรินทร์ที่มีต่อความเชื่อนั้นสามารถวิเคราะห์และอธิบายได้อย่างเข้าใจได้ว่าเป็นการยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือในคำสอน ที่ได้จากบรรพบุรุษ และในบุคคล เป็นการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์หรือธรรมชาติของบุคคลกลุ่มชน หรือสังคม เช่น ชาวพุทธมีความเชื่อต่อพระพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งและสรณะชาวไทยเชื้อสายเขมรจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษเมื่อวิเคราะห์ความเชื่อคือ ทศนคติ ความคิด ของผู้ประกอบพิธีตามความเชื่อและผู้มาร่วมในพิธีกรรมของชุมชนถือเป็นการยอมรับและยึดถือสิ่งที่ ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบายและไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เชื่อนั้นจะมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐานเป็นการยอมรับต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง และในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรงต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อจึงสามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อที่มีต่อดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษที่ยังอาศัยอยู่คู่กับลูกหลาน ที่สถิตนั้นก็คือบ้านเรือนที่ลูกหลานจะสร้างหิ้งบูชาเล็ก ๆ ไว้ที่หัวนอน ห้องใดห้องหนึ่ง เพื่อกราบไหว้บูชา ผีบรรพบุรุษนั้นเป็นผีต้นตระกูลตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาที่เราเรียกว่า ผีปู่ตายายนั่นเอง ซึ่งผีบรรพบุรุษนั้นจะให้การคุ้มครองรักษากันลูกหลานให้ร่มเย็นเป็นสุขแต่ลูกหลานทุกคนก็ต้องอยู่ในกฎบ้านด้วยเช่นกัน เช่นพี่น้องไม่ทะเลาะกัน ลูกหญิงไม่เสียตัวก่อนแต่งงานและภายในบ้านในปีหนึ่ง ๆ จะมีการเซ่นไหว้แก่ผีบรรพบุรุษ บวงสรวงสังเวย บางทีก็จัดพิธีทำบุญให้เพื่อความเป็นมงคลแก่ตนและครอบครัว มีการรักษา สืบทอด ในการนับถือเมื่อมีเวลางานปี ลูกหลานที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองนั้นจะมาร่วมพิธีกรรมเซ่นไหว้ด้วยเสมอ แต่จะไปเซ่นไหว้ที่บ้าน โคตรใหญ่ของตนเท่านั้น

เมื่อวิเคราะห์ถึงคติความเชื่อด้านผีบรรพบุรุษ ได้แก่วิญญาณของ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้วยังเป็นสัมภเวสีแสวงหาที่เกิดเที่ยวไป ๆ มา ๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานมาดูแลความสุขทุกข์คุ้มครองบ้านเรือนเพื่อลูกหลานได้รับความผาสุกช่วยให้ดำรงวงศ์สกุลเจริญรุ่งเรือง ธรรมเนียมจีนมีพิธีไหว้เจ้า คือ ไหว้เซ่นสังเวยผีวิญญาณพ่อแม่ที่ตายไปแล้วเหตุ นั้น คนอีสานจึงมีความเชื่อเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือนกันมาถึงเทศกาลตรุษสารท จึงทำบุญตรุษสารทอุทิศบุญกุศลไปถึงผีวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งยังเป็นสัมภเวสีจะได้รับส่วนกองบุญของลูกหลานเมื่อได้รับแล้วจะมีความปลาบปลื้มดีใจ เรียกว่า ประเพณีส่งบุญกุศล ในความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนี้ดูจะมีเค้ามาจากศาสนาพุทธที่เชื่อว่า เมื่อผู้ตายตายไปแล้วจะแบ่งออกเป็น

2 กลุ่มคือกลุ่มที่ทำดีจะได้ไปสวรรค์ กับกลุ่มที่ทำชั่ว ทำบาปก็จะตกนรกเป็นสัตว์นรก หรือเปรตพวกเหล่านี้จะได้รับทัณฑ์ทรมานมากน้อยต่างกัน เมื่อถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 10 พระยายมจะอนุญาตให้ผีเหล่านี้เดินทางมาเยี่ยมลูกหลานได้ ผีจะพักอยู่ที่วัดและคอยดูทางว่าลูกหลานของตนจะมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ตนบ้างหรือไม่ ถ้าลูกหลานมาทำบุญอุทิศส่วนกุศล ผลบุญนี้พวกตนก็ได้รับและเมื่อได้อิ่มหนำสำราญก็จะพากันอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าวรแล้วไม่เห็นลูกหลานมาทำบุญ ก็จะสาปแช่งไม่ให้มีความสุขความเจริญ จากตำนานความเชื่อของชาวไทยเขมรจังหวัดบุรีรัมย์ดังกล่าวจึงพอสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการแซนโฎนตา ก็คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

ประเภทของพิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย 1) ปัตติทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น 2) ทักขิณานุประทาน หมายถึง ทานเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นก็ได้ หมายถึงบุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาค 3) บุพเปตพลี คือ การทำบุญอุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว 4) มตกทาน คือ ทานที่อุทิศให้ผู้ล่วงลับไป คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การทำบุญด้วยการแบ่งส่วนแห่งความดีที่ตนได้ทำแล้ว อยากจะแผ่ให้ผู้อื่น ด้วยเจตนาที่เป็นบุญให้เจริญเพิ่มพูนขึ้น ซึ่งเกิดจากการบริจาคทาน โดยไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือ หรือ เป็นอุปกรณ์สำหรับการทำบุญ และการอุทิศส่วนบุญ เป็นต้น

การบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การแสดงความยอมรับนับถือแก่บิดามารดา บุตร ภรรยา สามเณร ภรรยา เพื่อนชานา เพื่อร่วมงาน เทวดา สมณพราหมณ์ เพื่อแสดงความเคารพเทิดทูนเชิดชูคุณความดีและยกย่องให้ปรากฏขึ้น

ความกตัญญูกตเวที ตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคล ผู้มีความดี หรือ อุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ หรือ มีความดีเกื้อกูลแก่ส่วนร่วม

สังคหัตถ์ตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เรื่องที่จะสงเคราะห์กัน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ กรรมและการเกิดใหม่ตามคติทางพระพุทธศาสนา กรรม แปลตามศัพท์ว่าการทำงาน หรือการกระทำแต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไป คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือ การกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ ทั้งระดับศีลที่เราเรียกกันว่า

ศีลธรรมทั้งระดับจิตใจ คุณธรรมภายในหรือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญา เป็นต้น

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในด้านครอบครัวจะให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ควรที่จะทำพิธีให้ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา และรัฐบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญและส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฌนตาในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ควรหาทางปรับปรุง และเสริมกิจกรรมที่แสดงถึงคุณธรรม จริยธรรม ผ่านประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญและหาทางอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ที่มีความสนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับประเพณีแซนโฌนตาของจังหวัดสุรินทร์ ควรศึกษาดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวพิธีกรรมแซนโฌนตา ที่เกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างทางสังคม โดยแบ่งออกให้เป็นลักษณะต่าง ๆ ศึกษาถึงระบบโครงสร้างที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม การรวมตัว และพลังขับเคลื่อนที่ปรากฏในงานประเพณีท้องถิ่นนี้
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างของประเพณีท้องถิ่นระหว่างกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร และกลุ่มชาวไทยกูย ว่ามีความเหมือนกันอย่างไร และมีความต่างกันอย่างไร ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองนี้
3. ควรศึกษาถึงคติคำสอน หลักธรรม ที่ปรากฏในประเพณีแซนโฌนตา เพื่อสามารถบูรณาการกับพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเป็นลักษณะการเทศนาสั่งสอนที่มีความสอดคล้องกันต่อไปได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

พระเตียรวิทย์ อดตสนโต (โอชาวัฒน์). (2548). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของราษฎร์: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2558). **ศึกษาแนวทางการบูรณาการคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารท โฉนดากับหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2561). ประเพณีแซนโฉนด: วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร จังหวัดสุรินทร์. **วารสารหาดใหญ่วิชาการ**, 16(2), 247.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2541). การศึกษาอิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกระเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา**. มหาลัษณ์มิตล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ศิริพร สุเมธรัตน์. (2553). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ.
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. (2526). **การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่ง หรือไทยโซ่ง**. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สมิทธิ์ สระอุบล. (2544). **มานุษยวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สีมา อนุรักษ์. **มรดกอีสาน ประเพณีและวิถีชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ซีแอนด์เอ็น. ม.ป.ป.